

Landskap: Småland Upptecknat av: Sture Bäckström
Härad: Konga Adress: Värmdseke
Socken: Ö. Torsås Berättat av: olika personer
Uppteckningsår: 1948. Född år i

När den nya tiden kom till bygden.

Pykandlingar	nisl 1,6	Storhus nisl 9
Kalasrote	nisl 1.	Vägar " 9
Förbrukningsförl.	" 2	Nya åkdan " 9
Mossrotling	" 2	Kajochmaskin " 9
Bingar	" 3,22	Nöjen " 10.
Pariana	" 3	Vickningor " 10
Parianeri	" 3	Ålar " 10,11
Handel	" 3	Är och löst bröds " 11
Skiftverk	" 4	" par " 11
Byggnadsverk	" 4	Kon används som " 11
Möblering	" 5	Organe " 13
Världse. Håller	" 5	Ridermansmöte " 13
Rytämna	" 6	Snöhavet " 13
Trösk. maskin	" 7	Kalasrote " 13
Kalasrote	" 7	Ellidammar " 14
Sten brytning	" 7	Nöjen " 14
Nya förbrukningsmask.	" 7	Nya förbrukningsmask. " 15
Mossrotlingar	" 8	Bingar " 16
Färdlikning	" 9	Färdrotling " 16
Handarbod.	" 9	Trösk. maskin " 16
		Lövning " 17
		Hantverkare " 17, 22

Skriv endast på denna sida!

Luv 59.

Hemslojd
 Vagnmakare
 Emigration
 In natura
 Handel
 Laga skifte
 Hvermannsamma
 Bykista
 Bykavel
 Byhandlingar
 Föreningar
 Den första jämplogen
 Fräskmakare
 Industri
 Emigration
 Handel
 Fiske
 Byggnadstyper
 Egna hem
 Vägar
 Nöjesliv
 Mysting
 Saken bibliotek
 Hushåll
 Högkonjunktur
 Skifte

rich. 17

" 18, 22

" 18

" 19, 23, 38

" 20

" 20

" 21

" 21

" 21

" 21

" 22

" 23

" 23

" 24

" 25

" 25

" 25

" 26, 40

" 27, 41

" 28

" 28

" 28

" 29

" 30

" 31

" 32, 34

Rystamma

Kolasnote

Adlingar

Nya järtekniska verkstads

Plåttvångar

Hantverkare

Industri

Emigration

Handlare

Pagare

Möbler

Rödfärgning

Näp

Fickningar

Skolor

Kyrkostö

Eng. och fäst. dyar

Byhandlingar

Anders föreningar

Kolasnotor

Öster avatte ravor

Järtekniska förbättringar

Fräändor

Järtekniska verkstads

Järtekniska

Gärje kotte

Väst

Färdning

Lagverk

Kvarnar

rich. 33

" 33

" 34, 3

" 36

" 36

" 36, 3

" 37

" 38

" 38

" 39

" 41

" 42

" 43

" 44

" 44

" 45

" 48

" 48

" 48

" 48

" 48

" 49

" 49

" 57

" 57, 3

" 57

" 52

" 52

" 54

" 53

" 53

ACC. N:R M. _____

Trävercasting	" 55
Lärtytning	" 56
Akar	" 57
drivastling	" 57
skjutsning	" 57
Handlare	" 58.61
Industri	" 58
Emigration	" 59
Län in natura	" 61
Fisk	" 62
Boningshus	" 62
Mattavla	" 63
Möblering	" 63
Påpeter	" 64
Uokspis	" 64
Nöjen	" 65
Mogsting	" 65
Fickning	" 65.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

O. Jönss

ACC. N:R M. 10771:1.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

När den nya kiden kom till bygden.

Tunga bystämmor förelamner
här i byn. De slutade upp att hållas
för att kiden är sedan, men tidigare
var de varje höst. Riddarmannen
skulle se till, att det blev riktigt, och
han skulle också lyssna alla luffare.
När han kallade till stämman, skickade
de han ut budbäraren. Den givits nu
likom byhandlingarna hos magister
Åk. Till slut ville bönderna inte ha
stämman, för de ville inte göra nå-
got fel.

Vid kalas i Fläda var hela byn
en kalasröte och är så än. Det var
någon gång, som byn delades upp i
norbyn och söderbyn, så att vid

begravningar bara den ena delen av
byn gjöds. Men för det mesta gjöds
alla.

Jordbruket för bättreades genom
stenröjning för nära 50 år sedan och
genom bättre gödsling. Och så odlade
de mossa, för en 60-70 år sedan. Det
var vanligen bärr, som var så ranka,
att man knappt kunde draga där
höet, när man släddes slår. Genom att
de slickades ut kunde haure odla
på dem. Tingen upphörde att slå för
en 50 år sedan, och även bolen började
så betas. Bolen skulle vara rikare än
ängarna och var alltid intill ladugår-
den. Tving ladugården var alltid bra
gräs. De hade ju inte så ladugårdar-
na rementerats, utan urinen flöt ut

på områdena runt lasugården. Läv-
ängar hade de inga, utan ängarna
användes bara för slåtter. Låvet till
fäsen togs i skogen.

På våren trändes "bräna". Där
de luggit skog, högg de rent, och se-
dan hakade de ned potatis, och året
efter såddes råg. Sedan gick det bāja
våra gräs till bete åt kreaturen.

I Flärda var ingen skjutning.
I Flärda fanns fär, berättade min mor-
far, ett bränneri. Det stod på Per
Jenssougård.

Den gamle kyrkvärdens i Flärda
bågade handla upp ägg och smör och
tog hem en del varor, som han bytte
med.

I Flärda hade Salomon på Karlens

en stiftverk och en kår, och han var
ute i teggen och tråk. Det var, när jag
var en 18-20 år. Sedan började varje
bonds, att köpa eget tråkverk.

Vid lantmäteriet i Hårda blev en
del gårdar utflyttade, så de fick sina
länkar vite skilda. Före delningen var
i byn 2 bybyggelser. För byn var mest
i en klunga. Där var så tätt mellan de
olika gårdarna, att det inte gick att
höra emellan. I Norbyn var det inte
alldeles så tätt. De första byggnaderna
stod med framsidan mot byvägen, men
det fanns något hus, som stod med
gavlen mot vägen. Alla lodugårdarna
stod nedanför eller bakom byggnaderna.
I varje stuga var det rum på varje
ända och så fanns och kök på mitten

Sängarna var långa och smala. Ett av rummen kallade de för kammaren och det andra för stora rummet eller gästrummet. I kammaren, minns jag, att det var väggfästa sängar eller var där dragsängar. Ett par fönsterbord fanns också, och ett rundbord stod i mitten, och så fanns det några stolar. Det hängde alltid tavlor på väggarna, och lyset var yotagen. I stora rummet hade de skiffonjer. Efter skivningen byggdes de hus, som flyttades ut med fantanger. För timrades husen, men redan började plank användas för en 40 år sedan.

Värkelse rövarena ha ej spelat någon roll här, utan här håller folket sig till kyrkan.

När den nya kiden kom till bygden.

Bystämman föreligger ej längre här. Den upphörde för c. 10 år sedan. Första gången bystämman hölls var hos min bror August Carlsson i Håres Torp. Byklavel fanns här, men den är nu förstörd. Här fanns ingen bykista, utan handlingarna förvarades lösa, men nu finns de inte i behåll. Fjell ställa byslag hörd byarna Håres Torp och Askeberga.

Här har inte funnits någon särskild tröskförening, utan tre bänder har haft en tröska ibland. Den fjärde banden här i byn har egen. Vi köpte den 1932 eller 33, och motorn ledades med råolja. Blecktrisk kraft fick vi

hit 1944. Innan vi köpte träsk, trask
vi med vandring. Rågen trask vi med
slaga till omkring 1928. Nu har vi
särskild rågräsk.

Vid tegnarvingar och brällor
var Flänsborg och Skelleberga en skolas-
note.

Förbättringsförbättringarna började
här i byn 1882, när yön ränktes. Sedan
fortsatte jag, när jag kom hit 1910. Jag
började bryta upp och ta bort sten,
för här var så förskräckligt med sten.
Jag var den förste i byn, som hade slått-
maskin. Jag hade den med mig från
Värborg, och jag hade också den förste
skördemaskinen, en ylvavläggare.
Nu har alla fyra bänderna här, men
i Skelleberga finns ingen ylvavläggare.

går slår är går stängt.

Lövängarna slår ej längre. På den
här gården är 3,5 hektar ängsmark. En
del ängar var utlagda, redan när jag
kom hit, och jag lade igen de andra, så
här på gården var ej några lövängar
efter 1912, som slöddes. Och här finns
nu ingen vatten i Klänsdarysken Rulleberga,
som slår ängarna. Här har tidigare
 varit mycket med ängar. Då ängarna
lades ut, väjade de sola mera klöver.
Mossarna här är mycket gamla. Min
farbror sa, att när han kom hit 1857,
så harkade de ibland med havren,
när det var surt. Mossarna blevo torrare,
när de ränktes grönna, och nya mossar
kom ju också till då. Här görelles
ej mycket med täckdillen. På min morse

har jag lagt ned med trä och snir.
Här förekommer ej ännu några ställen
med ror.

Här har ej funnits några hantverkare.
Den första handelsboden kom till Solle-
berga för en 50-55 år sedan, men nu finns
här ingen.

Den första kolspiseln sättes in i
Karl Perssons gård för 55 år sedan. Det
var en revärdhet, och folk kom och
kittade på den, när de skulle kaffe.

En ny väg har byggts år 1943 hit
från Sätahult. Den gamla var så dålig,
så det knappt gick att köra med vagn
på den. Nu nya alltså kom den första
gummihjulsvagnen hit till byn 1942.
Mycket maskin har alla fyra händerna
i byn köpt sig nu.

Här dansade ungdomen i en östuga
eller på en loge. Nu går de unga till
Tingsstad eller andra orter på nätter.
Någon majstång har ej förekommit
här.

Folk är ej så mycket tillsammans
här nu som för. Smålandsparter var
den enda tidningen här för, men nu
ha de många.

I Fläres kyrka och Skelleberga har
ingen varit på någon lantmannaskola,
och min flicka är den enda här, som
 varit på hushållsskola.

Här på gården hade vi en träd
och ett par åkar men sedan 2 hästar
och inga åkar. Vi upprätthåller att ha åkar
för 30 år sedan. I jordbruk och skog-
gen var det åkarna, som användes mest.

och på vägarna hästen. I Furulev minns
jag en bandst, som i min barndom körde
i par med en oke och en häst. Banden
bodd i Kullagården. I Västbo var
det en person, som gick på i par med
en ko och hälla upp sket. I Skelberga
körde bönderna med kor till går en
20 år sedan. Tjuren användes som
dragare på Lishems säteri. Den sladda
och skulle ut och vartas. I Västbo
hade vi alltid skarna skadda på vintern.
Smederna gick hem och skadda dem.
På andra håll hade smederna rårskilda
skostall. På varje oke skaddes ytter-
kläven, på de varje oke hade fyra skor.
Ibland, men inte ofta, skaddes de inner-
kläven också.

En tjur kögs alltid från de bästa

korra, och de andra tjurkalvarna blev
stutar och skar. De enda inkamster,
som bönderna hade järn, var att röja
skar och stutar. Stut kallades tjur-
kalven, när han blev skuren, och att,
när han blev tämjel. Grimma användes
ej på skar och kor men mula karrar,
när de kuppade potatis eller körde nära
gräsmåsar. Dessa mula karrar tillver-
kades av lindkast. De skalade unga
lindor, och så lades lindkastet i vatten,
så det mjuknade upp. Den stod alltid
färdig i ladugården, när man kom in.

När den nya liden kom till bygden.

Ridermansmöte förekom i Ingelstads by en gång om året, och den sista som var ädelsman var Axel Johansson i Ingelstads Bändegf., som jag tror inte, att det blev någon ny "aulöman" efter honom. Ridermansryttan upphörde för ungefär 35 år sedan. De hade här lusttrassel och byhandlingar, men jag vet inte vart de tagit vägen. Ridermannen skulle härleda luffare.

Alla bänderna i Ingelstads by bildade en kolaskola, och barnen bildade en för sig.

Under major Cervins tid tror jag inte några blev uppbjudna till herrgården, men under fru Hermansens

hild hölls varje år ett brösta gille, och
vid midsommar blev gårdens folk bjude-
na på raft och kakor, och då gick
de slässa i en vagnbad, som var klädd
med löv, och hon berättade en spel-
man från stan. Största året som hon
var här, reste hon en midsommarstång,
där för minnesringsen nu står. Men
då kom 3 bröder i slagsmål, och för
den skull lät hon sedan inte resa
någon midsommarstång. Ungdomen
brukade om söndags-eftermiddagarna
dansa på Inglinge hög. Det minns
jag som barn, att ungdomen brukade
säga, att nu skall vi gå upp till Ing-
linge hög och dansa och roa oss.
En annan sed, som de hade här i
Ö. Forsås, var, att sitta gängen prästen

hade kausfirmanderna, skulle de gå
upp till Inglinge häg. Nu tror jag
den rosen har upphört, för jag har
inte sett den här på flera år.

Ved en säll ungdomen dansade på
Inglinge häg ville fru Hermansen för-
hindra, så hon lät sätta upp en dans-
bana en bit ifrån. Det gick pastor
Beckel reda på, så han ringde upp
henne om det, men hon svarade ho-
nom, att hon tyckte det var bättre
de dansade på en dansbana än på
de slädars vilorum.

På söndagarna brukade ungdomen
och gå upp på Inglinge häg och
dansa. På landsvägen kastade de
slant. Ungdomens samlingsplats var
vid Inglinge häg.

Under fru Hermansens tid kom nya maskiner, karebaskor, järnavläggare och plogar. I mindre skala anlades betesvallar. Här fanns ängar, som de slädde under hennes tid, och även järna Inglinge häg slädde de på, men det upphörde, när dr Ljungdahls arrendator kom. Nu får de igen en stor areal för bete, på såd som nog inte mer än hälften mot förr. Här fanns en särskild sådeslada på herrgårdens, som användes endast för såd. Denom ladan var en lång gång, och vidare fanns där en kvärgång, där en tröska stod. Vid tröskningen Larna-der mycket folk. Nu är sådesladan riven. Under fru Hermansens tid kördes träskan med lottamobil. Och

så fanns här ett sädesmagasin, där det fanns säde, så gyllen signaden, när säden var traskad. Från Hjerte kördes också den traskade säden upp.

Här var inte mycket med ~~to~~ tålsing. Här fanns ett bol.

I Åstra Torås har inte varit många hantverkare. Huru Helge gjorde traskor, och i Fläda bodde en bågmakare, som var blind. Hans far gjorde bleckhjul. En vävskedsmakare, som hette Plos, bodde i en liten stuga, innan man hamnar upp till Råkebygd by. Om kvällarna spingade karlarna stickor, gjorde kvarter eller skedar eller hankar till gårdsgårdar eller såg om slagorna under trasktiden. När sågarna sut vid föisvunnet, och oraken till ett ort

upphört är, så det var för dåligt betalt,
och så började ju en del av vad som
föret tillverkats finnas att köpa i affär.

I Torås fanns en ganska stor
vagnfabrik, som började tillverkningen
av vagnar i slutet av 1800-talet, men
sedan gick det i kull för vagnmakaren.
Han skickade de flesta vagnarna till Norr-
land.

På 1880-talet och där omkring
reste många från norrnen till Amerika.
Det var en riktig amerikafieber, som gick
här då. Det var hela familjer och många
ungdomar, som reste. Orsaken var, att
de hade anförvanter, som skrev, att de
gick för gratis därute, och så fanns
inga arbeten att gå till. Det fanns
ingensting här då att leva av, och på

den tiden var det nätt om maltilarna, det var klart, att när de fick veta, hur bra det var i Amerikka, så sålde de ar, kubb och stubb och gav sig väg. Det var många, som kom hem igen, när de varit där några år, och i allmänhet hade de en sparad slant. Iamliga köpte sig så en gård här. Bönderna hade sina tjänare, annars lyse de aldrig. Kravarbetare hade det mycket fattigt, och så fanns här många fattiga knektar.

Arbätningen på bergäiden var delvis in natura för rättaren, skotten, trädgårdsmästaren och ladugårdskarlarna. Pengalännen var liten, och det var inte mycket de hade i pengar. Det mesta arbetet utfördes av karlarna. Alla karlarna betalade sitt arrende med dag-

verken, och det var en tre halldagsver-
ken i veckan och sedan en 20 punktimmers-
slagsverken om sirt för de största
korgen.

Har upptät Ingerlads by har aldrig
funnits någon handlare. I Forås fanns
i min ungdom Nylander, Lunddahl
och Thorsén. De dog hem varar, sam
de hämlade med skjuts från Vätjö.

När den nya tiden kom till bygden,

laga skifte förrättades i Torås
by 1854, och nu är alla byar i socknen
skiftade. Inga byar har nu äldermans-
stämma. Den sista, tror jag, var i
Flöda. Oraken till att de upphörde
var, att utvecklingen gick så långt,
kommunalsammanslagning. Det kunde dock ligga för
bystämmorna var nog vägar, och
så hade de gemensamma ägor och
gustag. Byn ^{Torås} hade gemensamma
ägor bl. a vid Djupadal, som Nylan-
der ärendrade, men sedan kom an-
dra, som lärde sig till det. En bykista
som finns kvar är Flödars. Där finns
också bykavel och byhandlingar.

Träskföreningar bildades sedan krafen kommit, alltså efter 1918, men nu har bänderna egna träschor. I Ingelstads by men ej i Torsås by har funnits byförening. De första i Torsås ledde sina kreatur till Ingelstad. Här i Torsås var en kalasnote, så att hela byn bjöds.

Här i socknen har ej funnits några lövängar mer än nere i bäddskult.

Vinterpodret lags för huvudsakligen i bol och på mader, och på sammar-
na gick kreaturen på i skogarna, för
inget annat bete fanns att ge dem.

Här fanns ingen hemsböjd, utan folket
levde av jordbruk, och så fanns här
hantverkare, skräddare, skomakare,
vagnmakare och smider. Vagn-

makaren utvidgade rörelsen till ett
litet vagnmakeri, men det har upphört.
Här fanns också ett litet garveri.
I min barndom var här en
spegelmakare, som även var färggillare.
Han bodde här och dog här också. Han
färggillade i kyrkor och reste omkring
i Småland. Han hette Vidberg. Im-
den, som bodde här hette bogren
och gjorde den första järnplagen, som
användes i Ö. Forsås. Han hade den
på en utställning i Kalmar och fick
ett stort diplom för den. Vi har det
i familjeminnestugan vid Inglinge
trög. Det var år 1875. Sedan fanns
här ett färgeri, men det var nedlagt
strax före jag föddes. Här fanns även
en träskomakare, som hette Karlsson.

Flan lever än, men han lade ner rörelsen för en 10-15 år sedan.

Rut transporterades på häst och vagn. Flan var en gammal gästgivare-gärd. Dilegens med post och kerande gick här över från Karlskrona till Växjö.

Bland industrier, som nu finns här, är en smickerfabrik, som kom till för en 20 år sedan. Det var en byggmästare Carl Albrecht, som byggde upp en liten fabrik, som sysselsatte 3 man, men 1944 byggde hans söner upp en fabrik, som sysselsätter 10 personer. De tillverkar olika järn-
mål, men huvudfabrikationen är kylskåpsdiskar.

I min barndom var det många

bandsäver och karparsäver, som begär
sig till Smärå och till järnvägs-
bygge. Smärå och järnvägsbyggarna
tog befolkningsoverskottet här. En
del kom och var i hantverkslära och
blev hantverkare. Orsaken till emigra-
tionen var, att här inte fanns arbete,
för någon industri fanns inte, så de
hadde inget annat att göra än för-
svinna. Därför fram började industrien
taga överskottet, och så började det
gå bra mindre med folk.

Leven med in natura började
upphöra på 1880-talet.

Den första handelsboden här var
före min tid. De som drev handels-
boder, när jag var barn, var två
handlare Nylander och Lunddahl.

Flån hade funnits en före Nylander, som
hette Kroll. Flån kom nog hit någon
gång på 1860-talet. Thorén hade huvud-
sakligen bageri, men han hade också
små och lite småsaker att sälja.

Fälken här var av spån och sedan
kom pappfälken hit någon gång på
1880-talet, och sedan kom teglet. På
Ingelstads gård var en kupigt tegel
före min tid. På Ladugårdsthus var
spån eller halvm. De flesta husen var
rödfärgade. De började sedan att måla
dem i vitt på 80-talet. Efter skiftet
nybyggdes de gårdar, som flyttade ut.
De gårdar som flyttades ut byggdes inte
lika med de gamla. De byggdes dem
med 2 rum i varje ända och med
tråk och första på mitten.

År 1914 såldes alla korpen på Ingel-
stads gård, och de blev då egna hem.

År 1908 eller 1909 såldes en del korpar i
Torsås.

När järnvägen 1897 kom hit till
Ingelstad, fanns här inte mer än
några hus, och redan har hela samhället
byggts upp denna sidan än. Det sam-
hälle, som är uppe vid kyrkan, är
mycket äldre. Det fanns till redan på
1840-50 talet. Där bodde alla de gamla
hantverkarna. Sitt tygskrift köpte
kraftskolarians, och sitt bänderna
slapp sina vägar, så att vägförvalt-
ningen i stället över tog dem är or-
saken till att Ingelstads samhälle
växt upp. Då blev en del landsöver-
linje- och vägarbetare och byggde eller

bosatte sig här.

Vägarna har förändrats. En ny och
två gamla landsvägar går genom Försås.

Folkets park kom till 1928 eller 1929.
Tidigare hade funnits en dansbana,
men den revs ned. I min ungdom dan-
sade vi i någon dansstuga eller på en
dage eller ute på en backe. En majstäng
revs på Inglinge hög. Det är hembygds-
föreningen, men tidigare var det
ungdomen själva.

I min barndom hölls Smålands-
postens Verkoblad, och det brukade
vara ett par familjer om den. Lme
Bogren, min far, tidigare Johansson
och en bror i Lyölal hade Fädersnes-
landet, som kom en gång i veckan.
Nu har de blivit till ligan Thors Holms-

teckningen och något exemplar av Svenska
Dagbladet. Men i alla hem har de
någon Växöteckning.

Inom folkskoleväsendet har det
blivit förändringar, men här finns ingen
s. k. R skola. När jag gick i skola, gick
alla klasserna på en gång. Det mesta
jag minns att vi var, var 72 barn i
skolan. Här var föräldrateckningsskola,
en sexveckorskola, under min barn-
dom. Här fanns ett rockenbibliotek,
som nog var rätt gammalt. Det kom
nog till någon gång på 1840-talet, men
sedan från 1880 till i början av 1900-
talet låg det nere, men det väckte
lagen förslag om att de skulle laga upp
biblioteksfrågan. Jag blev vald till att
rekonstruera det gamla biblioteket.

Det fanns en biblioteksbarra, och så
gick vi 100 kr av socknen, och så sattes
det i gång, och det finns än. Lagen
Ingers had har nu ett eget bibliotek
och även R. B. F.

10
Folk går inte i kyrkan så mycket
nu som för. Någon organiserad frire-
ligiös rörelse har inte förelkommit här, så
här finns inget missionshus. Där finns
några, som tillhör missionsförbundet,
men de ha möten i sina hem eller kyr-
or ibland godtemplarlokaler. Huset för-
hören har flyttats från bandgårdarna till
skolorn, men nu försöker de få som
huvudsak till hemmen igen, men det
är en del byar som säger, att de har
som inte. Man kan säga, att värelse-
rörelserna inte ha spelat någon roll här.

ACC. N:R M. 10771:31.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

11

Efter fransk-sydska kriget i början
av 1870-talet råkade de med, att det
skulle vara mycket bra här. Det var
det högkonjunktur. Lönaröstan-
danden har höjts betydligt ända sedan
1933 och nådde sin kulmen 1939.

ACC. N:R M. 10771:32.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

När den nya liden kom till bygden.

En karta gjordes år 1770 över
Torsås by och Tjölövs säteri jämte Tun-
nansjö, och då var skarskifte. Laga-
skiftet kom i Täljeryd och Torsås 1843,
och vid det tillfället blev Tjölöv och
Torsås skilda. Inga skiftade byar
finnas kvar inom skarnen, men hem-
man finnas, som ej varit föremål för
uppmätning, så arealen är exakt känd.
Det är bl. a. Tunnansjö, Bransholmen
och avränningsjorden d. v. s. skogs-
marken till Branshags tillägg. För öfrigt
säro de uppmätta. Det första laga-
skiftet var i Täljeryds by 1843 och se-
dan kom Torsås by skär näst. Engel-
sheds och Flöda byar komma näst

något sällan samtidigt. de vara färdiga
1870 och likadant med Nöbböle by.
Någon årlig bystämma har ej hållits
efter 1890 i Torsås, sedan hålles den spor-
radiskt. Hela byn byggde omkring 1900
en skola för en barnrik familj, men
sedan har ju fattigvården varit ordnad.
Skolan skad på byns allmänning. Or-
saken till att bystämman upphörde
var ju att fattigvården ordnades. Fr-
digare beständes vissa gårdar, som
skulle höra ved till de fattiga. de
mesta ärendena på bystämman här
rörde fattigvårdsärenden. Byskrin och
bykassell finns. Bylaget har ej skatts
av föreningar. Båda några har red-
skap ihop. Hela bylaget var en skolas-
rota, när det var bröllop, begravningar

och kanske något julagille.

J Torar köpte min^(mor-)far, näm-
semanen J. M. Hestlund, 1849-50
hemmanslöslar och begärde laga skifte,
och han började såla upp en del små-
tycker och sålde tillsammans gårdet.
Här låg tidigare byns allmänning, svin-
vallen, där byns svin fingo gå. Där
våkte mycket med ekskog. Min morfar
gjorde nog de egentligen största odlings-
arbetena på den gård, som han köpte,
så när han sålat den färdig, var det
nåra 100 tunnland på den jord som
jämt bara varit småtycker. Sven i
Ljölal var tidigare småtycker, så att
3/4 av den nuvarande sålde gården
är uppsålad redan dess. Samtliga
mossodlingar här i byn äro sålde

efter 1865. Färsdikt började de odla efter 1868 på fukthigare mark. Färsdikt var bara bärbar odla. Orsaken till att de började odla på fukthigare mark var det svåra året.

Amläggningen ~~hitt~~ av järnbereds-
produktionen med klävervallar har
skett efter 1890. Före 1890 fanns här
mycket litet rotfruktsodling, men den
skadde till 1910 och var stabil mellan
1910-25. Sedan har den gått tillbaka.
Att den gått tillbaka beror på att det
nu är brist på jord till göllning. Flöts-
vete fanns knappast något förrän 1900,
och det odlas inte så lite nu. I denna
by är lite skadad jord. Sten diken har
ju lagts en del del, men rördiken
har nog inte funnits, förrän jag hade

med 1928-29. Den förtte som hade
slättermaskin och gjävarläggande
skärdmaskin här i byn var min mor-
bror E. G. Hestlund. Det var inte före 1890,
den första härtäpjan köpte vi 1897.
Slätterängar finns nu inga här, utan
de betas allmänt och har lagts ut till
betesvallar.

Bland hantverkare fanns här en
färgare Vidman, som slutade omkring
1870. Vi hade en garvare Rydberg på Hå-
men, och han upphörde omkring 1900
och en spegelfabrik här på Kyrkbo.
Han slutade omkring 1895. Alla dessa
upphörde, för att de blev för gamla
att fortsätta verksamheten. I dessa
yrken har sedan inte kommit några
nya.

Skjutningsolydigheten för gäst-
giveriet upphörde omkring 1920. Den
egentliga skjutningen upphörde
1897, då järnvägen kom till bygden.

Här fanns en vagnmakare, som
började sin verksamhet här 1885, och
han utvidgade den och byggde smedjan
1895. Han drev rätt stor verksamhet
i smedjan och snickarverksboden med
en 15-20 arbetare. Det var till 1912, då
han gjorde konkurs. En annan över-
tog det, och drev det några år. Det
var den första industrien här. Vagn-
makeriet har upphört i och med
att bilarna kommit, och i stället för
här nu möbel- och byggnadsindustri,
och den är dels där vagnmakeriet var
och dels i nybyggnader, och på båda

skällena rysserätter en 10-15 arbetare.

I början på 1880-talet reste härifrån många familjer till Amerika. De övergavs karp-skällena, och även från bondehem och småskällen reste en och annan. Många här vara på järnvägsbygge upptät Norrland. Flär var d i förmanställening, som tag fack med sig härifrån. Detta arbete var mera sångsarbete. På jordbruksarbete reste härifrån fack både till Skåne, Danmark och Tyskland.

Legofolk i husbondens hant har ej fått någon avlämning in natura efter 1890, men före skulle de ha skor, linland. o. s. v.

Den färske handlaren här var Nils Hjertqvist. Han tag hem hant-

rocker, kaffe och smus kunnat alligast
det var på 1850-talet. Sedan kom ju
Lunddahl, som köpte färjare Vidmans
fartighet och öppnade affär där någon
gång på 1870-talet. Nylander var an-
dingen samtida eller före honom.

Affärerna ändrade ej levnadsvanorna, för
varenda verkade för att se någon till Vägen,
och behoven pyldes därifrån. På 1850-
talet kom en bagare hit, som hette Ja-
hansson. Han tog hem mjöl från Karls-
krona och sålde i gång med rätt stor
rörelse, så hit kom såskitt till hög-
tiderna en 10-15 personer, som hade kom-
mit med sig och sedan gick om kring
i bygderna och sålde. Detta antagligen
för att här inte såldes något vete.
Det var fattiga gummor, som kom, de

hadde procent på det de sålde. Vad det gällde att köpa bröd, så väjade det då. Det hade inte förkammit jämt. Johanssons änka och dotter fortsatte att baka.

På bandgårdarna i allmänhet var här nog en viss typ, som höll i sig ända till 1850, och även hus, som vid delningen togs med och flyttades ut, sattes i några fall upp i sitt ursprungliga skick. Sedan har nog stilen successivt ändrats. I Flåda by byggdes alla hus, som flyttades ut i en annan stil. De gamla husen hade 1 rum, kammar, kök och skaffer. Övervåningen var ungefär likadan. Där fästades bl. a. spannmålen, som de inte hade bad. De som byggde nytt efter 1850 byggde med fontang, och de gjorde dem bredare, så där blev 3-4 rum.

mere på bottenplanen jämte kök och andra utrymmen. Modernitet med vatten och avlopp kom på 1930-talet. Nere i samhället fanns pump för vatten i några hus redan omkring 1910.

Ingelstads gård hade en massa torp, där samtliga torpställen utom ett såldes till egna hem omkring 1910. För-
nyö Lööf, säteriet och Förnyö Simonsgr.
såldes till en virkeshandlare. När han sålt skogen, styhade han ut samt-
liga torp till egna hem. Jag skulle ha
se det var färdigt före 1914.

Nya möbleringsplaner kom
frammit samtidigt med de nya hem-
men. De gamla möblerna fanns kvar
i de första hemmen, de har bara köpt
till. De gamla möblerna hade de helt till om-

träng 1910.

Rödfärgning har nog funnits före min tid, men jag minns några hus i min barndom, som ej vara rödmålade eller färgade, det första huset, som lades med schiffer var på rackensdugan, det var samtidigt, som kyrkan täcktes med det. På Torvö-Norregård var regel före 1900. det var en skolan, som ägde gården. År 1910 täckte min morbror gården Bäckgården med eternit från Luma, och sedan har det kommit undan för undan, men detta var de första täckta tak, som fanns här. På Laskugårdarna var här halvm och spån, till halmtak. varaktighet berodde på, hur det var lagt. det kunde vara en 20-25 år, om det var lagt bra.

På Börgårde hade de nog kokspis omkring 1860. Mellan 1870-75 var min far och riksdagsman Vieslander nere på Örema och hämtade 4 kokspisar, och en sättes här i Tjölö, en på Ingelstads gästgivaregf., en på Ingelstads Borgarf., som riksdagsmannen ägde, och den fjärde kommer jag inte ihåg, var de sättes. På Ingelstads gård fanns nog fänt, men annars fanns inga här i socknen före den tiden.

Jag minns inga hus, utan att de var tapeterade. Här tapeterades när byggningen byggdes 1870, och i sockenstugan och lärarebostaden var nog tapeter redan på 1850-talet, skulle jag tro.

För samlades ungdomen vid något vägshål eller i någon backgård för

så som sig.

När jag börjar minnas, hade vi ingen egen tidning, utan så som tre slog sig ihop om en. Där hade vi Växjö-bladet, och min far och några till hade Fäderslandet. Några bokköp följde som jag inte så, och på många ställen är det nog så ännu. Där fanns så också bibliotek, som kom till före 1884. Vid bröllop och begravningar skänktes pengar inte bara till kyrkan och de fattiga utan också till biblioteket. Omkring 1908 gjordes det att till kom mun bibliotek och finns ännu. Jag var bibliotekarie så 20. år, och nu är min son det.

Jag gick mina småskolor på 1880-talet, och så hölls skolan i

hemmen. Förelsholan var i sockenstugan, och här fanns inte mer än en förelshöllare i kommunen ända fram till de första åren på 90-talet. Då kom det en lärare till, och han kom till Götavägen. Den första från socknen, som var på Grimsåvs folkskolekola var sedermera kyrkovärden P. W. Johansson i Flåda. Per Svenssonsg., och det var före 1880 eller där omkring.

Kyrkostämman minskades samtidigt med, att de slutade uppe med att ställa ut posten vid kyrkan 1897, och ytterligare när de slutade uppe med att läsa bönor i kyrkan. Här finns inga missionshus, och den frivilliga verksamheten har liten omfattning i Östra Fåresås. Här finns

måga missionsvännen, och de ha trötta samt.

Inom nöjeslivet blev här en förändring, sedan gästplanorden byggd lokal. Då blev det en riktig blockbildning, och det blev en uppdelning av ungdomen i två grupper. Lokalen blev nöjeslokal här och har hyrts ut. Numera är den huvudsakligen biograflokal, men föreläsning-föreningen har också sina föreläsningar där.

Under de första åren på 1870-talet låg t. ex. rägniserna tämligen högt, och bönderna kunde göra stora förbättringar med de ärsinhamster, som gjordes, och de oberättade hade arbete, men det var mycket tungt sådant.

I slutet på 1870-talet hade folk i Blekinge och i Småland sport, att här fanns arbete, och de kom bl. a. 8 man hit

och arbetade här för mysk och potatis och
läg i lousgårdar. Sedan fortsatte de till
Turva i Växjö landsförsamling, som äg-
des av järnhandlare Stenlund i Växjö.
Han hade såu igång med stora odlings-
arbeten och hade mycket folk i arbete.
Där blev den första strykten här i länet.

Omkring 1885 eller i början på 1890-
talet kom en lighansjunktur för jord-
bruket. Ute i Mössle var det ganska som
inte kunde reda upp sina affärer, utan
deras gårdar måste sågas. Sedan gick
det lugnt och blev bättre och bättre.

När den nya kiden kom till bygden.

Inga arkitektade byar finnas kvar inom Åkra försås. Bystämman upprättade i försås by 1906 eller 1907. Förnt hade byn jord ihop t. et nere vid kyrkan, men den har sålts. Det var en trekant, och jag tror byn fick 3 kr om året i arrende för den. Även en kubbaplan hade byn gemensam. Sedan hade de sandtag, som de ännu får ta sand ur. Byhandlingarna äro i Norge. Protokollen skrev vi på lösa papper. I försås by finns byskrin och bykavel. Andelsföreningar har ej ersatt det gamla bylaget. Motorn för elektrisk kraft har 3 och 3 bänder vanligen ihop. Två kalasrotar finnas. Det var årgårdet

och Lyöbal, som inte skulle var med. Vid
brölloren och begravningar var alla för
det mesta ihop.

För såldes ingen vete här. Det bör-
jade odlas för omkring 30 år sedan. Det
var bara lite i böjan. Råvar odlades
för längre tid sedan, men sedan övergick
de på 30 årtal till betor.

Storgården vann inga namn på
massar. Stammen har 20 tunn land
massmark och Kärögården, som är
helt i utägar, har någon 15 tunn land
massmark. Där odlas bara havre. Jag
minns, när Eka myr på Kärögården
och Möres ägar odlades. Det var för
cirka 70 år sedan. De dessa massar
odlades upp var parlar Hollanders
förtjänst. Han ägde Kärögården

och var pränt här nästan hela sin präst-
tid. Han hade bytt sig till gården för
en annan, som han hade i Fläcke. Han
lejde folk till att odla. Utfaresdikt
fick även näre vara med om att betala.
Långsamt samtidigt upptäcktes ställe
myr. Hollander hade 2 kayare, och
sedan lejde han folk till att odla och
gräva. På mossen, som jämt varit
slätterna, jäshackade de, och så
fick det ligga en tid, och sedan brändes
de det, så slår blev aska. Det var se-
dan slätten var grävda. De första
årer behövde det inte gödas något,
utan havren blev så bra den kunde bli
ända.

Jag minns, när de hade träslag,
träskor och pinnahant med järnpinnar.

Träändret byttes ut mot järnänder omkring 1900. Sedan kom fjädertravarna. På träploegen var en till och en vänsterhiva av järn, annars var det av trä. På träändret var endast tillen järnberlagen. Med träänder har jag kört, och jag tycker, att de gick lika bra som de nya. Med såmaskin började de inte järnan omkring 1910, men sedan gick det i ett tag. Först hade de såskäppa. Vanligen hade de en avlång såskäppa med en rem, och för det mesta sådde de endast med böger hand, då remmen låg över den ena axeln, och de höll i vänster kant på såskäppan med vänster hand. Annars fanns det också de, som sådde med bägge händerna. Då var remmen över nacken. Innan

man sådde för hand, mätte man fjär-
ja. Men fjärje brok drags. Roständert
mellan varje fjärjning var vanligt vis
4 alnar eller så långt, som man kastade.
Efter sådden såjde de ned säden. Jag
minns bara, att vi såjde ned korn med
vanligt träänder. Råg, havre och vete
kastades ned. Flade man kört ned korn
ut med åderbroken, mätte man se-
dan "vär lägga" med havren. Sedan
var det till att skinka och sedan väl-
tade det med välten, som var av trä,
de har vältat, så länge jag minns.
Nu har de kamringevält, men trä-
välten användes än. Det sådd sågs
av med tie. Skörden var före min tid.
Havren såttes ihop i långdravar med
12 necker i varje. Vete och korn kunde

rökas och brakas, men råg rökades
särskilt. När den rökades, skulle det
vara 12 ncker. I omkring skåben och
i bröktär och sättes ovanpå med stubben
mot räder. När den kördes in, han-
dades den, så de gick till uträde. Min
far ville, att den gamla räden skulle
rörka till jul, annars kunde de banka
råg och rå till att mala. Under min
tid slagbräskades inte mer än rågen,
därför att rågen inte gick att bräcka
på de verk, som de hade då, för den
var för lång.

De första bräckverken kallades de
slagverken. Den första, som jag vet, som
började bygga slagverk bodde uppe i
dälsjö. Min farfar hade det andra
slagverket, som var i dälsjö, och det

Tog han med sig hit. Det var så snart, så
när de hörde det hit ifrån Ölle, så gick
de ta mer 3 grindsolpar på häradsvägen,
för att de skulle komma fram med det.
Det var år 1869. Här i Torås fanns
inga slagverk mer, vad jag kan minnas
jag hört. Sedan började de sätta upp,
och Svenson i Vänge. gjorde trösk-
verk. Till att dra vandringer behöv-
des en häst och ett par akar. I
Bretteinge i Bäckerö hade de inte mindre
än 4 par akar. Så snart var det trösk-
verket. När de trask, mätade en,
och en skar upp och en ristade. Gick
det riktigt bra, måste det vara två
till att rista och en till att räpa av.
Medan sännarna plöjades mer av
många, gick de andra göra rent vid verket.

Sedan harpades säden. Slagverk hade vi innan harpan. Efter slagverket kom stiftverket. Det var inte länge, som vi hade slagverk utan bytte ut det mot stiftverk. Vi hade samma vandring. De första här hade inte ångtröska, för när elektrisk kraft kom, men vi hade ångtröska med motor för fotogen. Det var nog ungefär 1915, som vi köpte den.

Vi hade en hemkvarn, som vi körde med bägge hästarna och skarna och krossade havre med. Vi hade en liten hemkvarn också, men den hade vi bara till att mala malt och rubar med. Den andra säden körde vi till ködre kvarn, som drog med vattenkraft.

Slåver började solas omkring

1880. Det var inte många, som solade kläver fört. Fört sladdes moderna och bolen. De hade bra bol på, men som behar de nu (lite bol var vanligen så stängt, att det inte lönade sig att sola.) Kreaturen fick äta halv, och så fick de lite potatis men inte mycket såd. Sedan började bänderna sola ravar. Alla bänderna här i Torås har en bit bol var, men det är bara en liten bit av sitt bol, som fortfarande slås.

Här fanns inga lövängar, utan lövet till fören lags överant, där det fanns löv. På Möre (7/16 i inägor och halvt i utägor) hade vi ungefär en 10 går. Vi hade en halv tyg kor, 2 hästar och 1 par skar, men sedan lednade

vi visl skarna och hade 3 hästar. Un-
gefär 1900 upphörde vi att ha skar.
Vi hade också en fjur.

Har i Torsås har inte varit någon
vidare hemsöjd för avsalu, utan
folket har gjort lite till sig själva. Från-
timmen vävde men endast för eget be-
hov. Varje år odlades en bit lin. På
Mörs ägor fanns en bastå, men den
har rivits ner i år. Sedan fanns på Åde-
gårdet en bastå, som står ännu.

Har var det skjutning. Det kom
bud från gästgivargården i Tingsådal
om skjutning. Om det kom bud mitt
i natten, fick man stiga upp och sätta
för och ge sig av. Det upphörde, när
fog var bann.

När fog var liten var det här i

Ingerstad inte mer än Vahlgrens (ska-
makare), Lunddals (handlare) och
Peter Dahls och sedan var det Nylander.
Han var handlande. Och så fanns här
en smed, Peter smed, som hade kortan-
gör än. Inget hus fanns från Peter smes
förrän vid gästgivaregården. En
hermannson från Ingerstad ämnade
sätta upp en porslinsfabrik här, och
då böjde folk sig, att det skulle bli
någonting här, och sedan höjde folk
bygga här och flytta hit. Med porslins-
fabriken blev det ingenting av. Här
är ingen vidare industri. Här är en
snickerifabrik, som byggs för att
gå än sedan. Facket här är annars
vägarbetare och arbetare vid Flanöfors.
Inga andra hantverkare än skräddare.

och shamakare finns. Vidare finns en bil-
och reparationsverkstad och 2 smeder.
Den del som blivit för gamla byggde sig
en stuga här och flyttade hit, och på
så sätt har samhället växt upp. Det är
märkligt, att det kunnat gå så fort,
som det har gjort, för det har ju inte
funnits något, som dragit.

Släpfrån var ganska stor emigra-
tion av både böjare och bönder. Den
bände som ägde gården i Näre före
han blev utfattig och reste till Amerika.
Det var 1869 han reste, för då kom han
hit. Det var nästan jämt någon som
reste, och den egentliga orsaken var
fattigdom. Nu våra fyra böjare reste
en familj ungefär 1880 eller 90. Nu våra
andra böjare blev Vahlgren shamakare,

och Thorin handlare. De flyttade från
kajen ned till kyrkan. Thorins fru
började, redan när han var kare, att
baka och röja bröd. Det var särskilt
till vägfarande han rådde, och redan
började han att handla och övergav
att vara kare och köpte Kyrkkol.
Den fjärde kajaren stannade på går-
den, till han dog. Där var gott om
folk då, så det gjorde ingenting att
de emigrerade, för det blev bättre plats
för den som stannade kvar.

Folk gick vara mycket noga med
att handlas med pengar för, för de
hade inga att rulla med. Det är en
förbryllig skillnad nu. Dagspennin-
garna var små. Huggningen för en
famn ved betalades med 3 öre (50 öre)

ungefär 1860, har gubbar sagt, som jag
kallat med. Och så mätte bänderna
inte upp den kuggna veden färän på
våren, och så hade veden gjunkit
ihop, så de fick inte mycket mer än
12 skilling. Men det fänte folk fick
sin avlänning in natura. Det grin-
kimmer skulle t. ex. ha ett härland
och en dräng långstövlar.

De fänta handlare här, som jag
känner ihåg, var Nylander och Lund-
dahl, men jag minns inte, när de bör-
jade. Handlare ville hit, för det fanns
inga varken i Tåvleås eller Uvåsa.
Det var före 1860-70 som Nylander och
Lunddahl började för mellan 1870-80 tror
jag Thorsén började, och han var se-
nare.

Fäken på boningshusen var gär
täckta med näver och garotarr. Det
någon skulle köpa, samla och alla
bänderna, så de kunde göra det på ett
par dagar. På en dag i Fläda, som
jag sett, hade de vedtak. På lasugår-
darna var haln. Efter havtakut på
boningshusen kom skicktakut för
ungefär 70 år sedan. Sedan kom teg-
let omkring 1900. De första här i Torås,
som bygger nu, har stannat på fäken.

Jag minns endast husen rådjärgade,
men nu på senare tid har de ju målats.

I bonastugorna var gär inte
mer än 2 rum, kök och garst. Köket
och garsten var på mitten, och det
ena rummet kunde vara avskilt
till en kammar. I dessa stugor var

mycket höga trösklar. Sedan efter-
träddes dessa ringar av hus med 4
rum, kök och förluga på mitten. De
fjerde byggde nytt i stället för att re-
parera. När lantmännen kom,
måste ju många flytta och bygga om.

I de gamla ringarna, ha de gamle
sagt, men det minns jag inte, hade de
en matavla och några stolar samt
en kista. Men någon hade en dragkista,
så de gamle, var avantigt. Sedan bör-
jade de ha dragkista, som efterträddes
av skiffongén. I mitt hem i Måre var
möbleringen, när jag var barn, i stora
rummet 1 skrivbord, 1 skiffongén, par
och mors dragräng. I mitten stod ett
stort, runt bord. Sedan fanns där en
säng till och vidare mors dragkista.

Vi barn låg i rummet intill stora rummet. De två andra rummen hade vi ingen vidare användning av. När vi barn blev äldre, flyttade vi in i ett rum i den andra ändan av stugan, och far och mor flyttade dit vi legat fört. Innan vi flyttade, var det ena rummet handkammare, dit vi flyttade in olika saker. Nyöllen stod där, och mor hade även väskalen i ett av de rummen. Upprepade vi det i ordning, men de rummen användes aldrig.

Nya möbler komma på smärningarn. Gardiner vävde mor. Jag minns på ett ställe, där de inte hade tapeter. Det var i Nara Möre. Där stänkte de väggarna med olika färger med en bärte. Jag minns, när vi köpte den första köksisen.

Jag var nog inte mer än en 6-7 år då. Det var Klavertråns tillverkning.

I min ungdom dansade ungdomen på landsvägen vid ett vägskeäl nära kyrkan. Vid midnatten restes en majstång uppe vid flutet under Torgö. Vid flutet är ett folkhus, och där brukade ungdomen samlas rätt vidlyftigt ifrån. Ungdomen hjälptes åt att klä majstången med boklär. Som instrument användes dragspel och huvudsakligen spelades valser. En som var mest i ro att spela hette Rosin och en annan kallades Pelle rextyver. En snickare Nephed Eriksson satte upp en dansbana nere i Ingelstad omkring 1890.

I min ungdom hade ett par tre bönder tidning ihop, och det var små-

landspästern, för Sigurds "skäp" vara
mycket omtyckt. Det var en märkelig
människa till att kunna skriva skans-
ligt.

Böcker lästes litet, för några hel-
skillingböcker var inte branna så, men
folk berättade mycket.

I min barndom var Kantar Anders-
son skollärare. Han hade hela rock-
men och fick gå ända upp till Sälta-
bukt. Bänderna byttes emellan tid ibland
vid med att skjuta honom.